

NOVADNIEKS

LATVIJAS REPUBLIKAS PREIĻU RAJONA LAIKRAKSTS

OTRDIEN,
1992. gada
5. maijā
Nr.30 (6298)

Mazumtirdzniecības
cena 1,20 rbl.

Sirsnīgs rokas spiediens tālumā

Lielidnienu beigās Maskavā nelielā klubā «Enerģetik», kas atrodas iepretim Kremliem, parasto skatītāju vidū kā balti ziedi izdalījās dāmu nacionālie tērpi ar Latvijas ornamentu.

Šeit notika Maskavas Latviešu kultūras biedrības kārtējā gada atskaite. No tātās Latvijas Republikas ciemos bija ieradusies Preiļu siera rūpnīcas folkloras ansambļa «Mūdernīki» dziedātāji un daļa lauku kapelas.

Maskavas Latviešu kultūras biedrība darbojas no 1989. gada, un tagad tās rindās atrodas vairāki simti cilvēku. Ļoti patīkami, kaut arī ne tik bieži, dzirdēt apkārtņē tikai dzimto valodu. Kultūras biedrību Maskavā vadīja Rasma Strautmane (viņa jau ir dzimtenē), Ivars Adams un tagad šajā amatā kopsapulce izvirzīja Jāni Dambīti. Mēs zinām, cik grūti tagad dzīvot Latvijā, bet Maskavā nav vieglāk.

Notikušajā saietā runāja par nacionālās identitātes saglabāšanas problēmām, par izbaukšanu uz dzimteni un iekārtošanas darbā, par skolu problēmām un citiem jautājumiem.

Ansambļa dalībnieki nacionālajos tērpos, pazīstamu muzikālu motīvu pavadīti, parādījās skatītāju priekšā.

— Labi jūs mūs uzņemat, — teica Antons Andžāns, Preiļu rajona Valsts dienesta pārvaldes priekšnieks, vēsturnieks. — Sveiciens no Tēvzemes, no Zilo ezeru zemes — novada, kas devis Latvijai vārdu un par kuru ar lepnumu runāja Rainis. Mēs turpinām to gadu darbus, kad divdesmit nodzīvojam brīvībā. Mēs atbraucām jūs iepriecināt.

Dziesmas un dejas vijās vienā kamolā, veda klausītāju domas uz tālo dzimteni.

Maskavas Latviešu kultūras biedrības priekšsēdētājs Jānis Dambītis sacīja:

«Skaistie »Mūdernīki« kolektīva dziedoni! Mīlie draugi! Tautieši! Jūsu skanīgās dziesmas un raitais solis kuplīnāja mūsu latviešu kopas vakaru.

Mūs vieno grūtais latvju tautas liktenis un tās sāpe, vēlēšanās stiprināt Latvijas valsti, saglabāt bagāto tradīciju un dziesmu pūru.

Paldies jums! Atbrauciet vēlreiz! Vēlam radošas veiksmes!»

Nu ko, draudzēsīmies?

Aleksandrs PODS,

Maskavas Latviešu kultūras biedrības vēstneša korespondents

ATTELOS:

• Preiļu siera rūpnīcas folkloras ansambļa «Mūdernīki» Maskavā;

• Antons Andžāns nodod sveicienus Maskavas latviešiem no Tēvzemes.

AUTORA foto

Maskavā, 26. aprīlī.

◆ Pie kaimiņiem Cenas sāk samazināties

Februāra beigās litrs piena Ludzā maksāja 14,40 rubļus, kas radīja pieprasījuma samazināšanos. 9. martā lika pieņemts lēmums: Ludzas pienotavai samazināt iesniegšanas cenu, tirdzniecībai — pieņemumu pienotavas produkcijai no 20 līdz 15 procentiem. Līdz ar to piena cena saruka līdz 11,96 rubļiem par litru. Aprīlī tā samazinājās vēl vairāk — līdz 9,20 rubļiem. Samazinājušās citu piena produktu cenas.

Pieprasījuma trūkuma dēļ tirdzniecība bija spiesta pārskatīt rūpniecības preču cenas. Piemēram, sieviešu zābakus, kas agrāk maksāja 1260 rubļus, tagad var nopirkt par 945 rubļiem, istabas čības 79 rubļu vietā pircējiem tiek piedāvātas par 59 rubļiem. Lētāki kļuvuši bērnu apavi, daļa šūto izstrādājumu un audumu, dažu veidu mēbeles — pat par 25 procentiem.

«Ludzas Zeme»

Pašreizējos apstākļos arvien vairāk iedzīvotāju kā laukos, tā arī ciemos un pilsētās izjūt nepieciešamību nodrošināt sevi ar pašražotiem pārtikas produktiem. To veicina iespējas iegūt zemi dažāda veida izmantošanā. Tomēr sakarā ar degvielas krasu sadārdzināšanos pieaug izdevumi traktorū darbim, transportam, mēslojuma un sēklas materiāla iegādei. Dzīvojot gadu desmitiem nesaimnieciskuma apstākļos, mēs esam neapdomīgi tērējuši gan materiālos resursus, gan arī naudu. Nu ir jāsāk domāt un rīkoties tā, lai varētu izdzīvot.

Dārgi maksās traktordarbs. Arī stūres vīri prasīs savu uzdevumu. Nav vairs lēti arī personīgie motobloki. Ai, kā noderētu zirdziņš vieglākos darbos un mazākos laucīņos! Latvijā pašreiz ir vairāki tūkstoši zirgu. Daļa no tiem nav radināti darbam, bet tika turēti tikai sportam un lielsaimniecību turības prestižam. Kas tagad uzturēs šos bezdarbniekus? Reālā dzīve visu noliks savās vietās, un darba zirgu skaits Latvijā pieaugs, jo krasi pieaugušas arī cenas. Tomēr kur ņemt zirgvilkmes darbarīkus un mašīnas, jo gigantomānijas laikmetā rūpnīcās tos neražoja. Vai amatnieki un kooperatori gaisām galvām un prasmīgām rokām nevarētu sākt no koka, metāllūžņu sliepiem un mašīnu detaļām gatavot spīļu arklus, rindstarpu rušīnātājus, ecēšas, kultivatorus un citus zirgvilkmes rīkus?

Jādomā, ka rati tomēr ir gandrīz ikkatram darba zirgam, tāpēc nebūtu tikai jāgaida degvielas ierašanās, bet jau tagad nelielās kūtiņās saražotos kūtsmēslus ar vīru un zirgu muskuļu spēku jādabū uz lauka, kur augs kartupeļi un citi gardumi. Ja izvestos kūtsmēslus tūlīt nevar iestrādāt augsnē, tad tos nav jākļiedē pa visu lauku, jo pavasara saulītē viss slāpeklis no kūtsmēsliem izkūp gaisā, un mums par dārgu naudu jāpērk slāpekļa mēsli. Gan no slāpekļa taupīšanas, gan arī no muskuļu spēka taupīšanas viedokļa vispareizāk, ja kūtsmēslus tagad uz lauka līdz iestrādei nokrauj nelielās kaudzītēs attālumos, lai īsi pirms iestrādes ar dakšām vienā metienā tos varētu vienmērīgi izkļiedēt. Kopējais darba patēriņš nav lielāks, bet mēslu virsma kaudzītēs ir daudzkārt mazāka un tāpēc mazāk zūd arī slāpeklis.

Ja kartupeļu zeme rudenī labi uzarta un nav blīva, tad pārāršana augsnes irdināšanas dēļ nav vajadzīga, jo, kartupeļus stādot izdzītās vagās ar rokām, kopā ar sēklas bumbuļiem vagās var iekaisīt arī visu veidu organiskos mēslus. Tāpat tieši uz bumbuļiem vagās var iekaisīt superfosfātu vai citus fosfora mēslus, jo fosfors jauno kartupeļu augu tuvumā ļoti labi sekmi sakņu attīstību.

Tā kā šāds iestrādes paņēmieni ir ļoti efektīvs, tad minerālmēslu taupīšanas apstākļos vidēji un labi iemēlotās augsnes kartupeļu labai augšanai pietiktu ar 1 c/ha dubultsuperfosfāta vai 2 c/ha parastā superfosfāta, kas atbilst 1 un 2 kg uz 100 kvadrātmetriem. Ja kartupeļus stāda ar mašīnu, kurai ir palīgierīce mēslojuma iekaisīšanai vagās kopā ar sēklu, tad tā obligāti jāizmanto. Slāpekļa un kālija minerālmēslus nebūtu vēlams sakoncentrēt ap sēklas bumbuļiem, jo tos uzņemt vēlāk, kad kartupeļu

DARĪSIM TĀ, LAI IZDZĪVOTU

saknes aizsniedz visu augsnes slāni, tāpēc tie iestrādājami vienmērīgi visā augsnes slānī. Ja šo minerālmēslu veidu izsēšana aizkavējusies un arumi jau nokultivēti, tad degvielas taupīšanas nolūkā kultivēšana tikai šī mēslojuma iestrādei var arī nebūt, jo los var iemaisīt augsnē kā ar mašīnstādīšanu, tā arī vagas izdzenot un aizrot. Tādēļ šos mēslojuma veidus var arī uzstāt vienmērīgi uz vagām stādīšanas laikā, un iestrāde notiks ar bumbuļu aizaršanu.

Šajā dārdzības periodā atcerēsīmies, ka arī koka pelni ir manta. Tie satur visas kultūraugiem vajadzīgās augu barības vielas, ieskaitot mikroelementus pareizās attiecībās, tikai slāpeklis ir izkūpējis pa skursteni. 100 kg koka pelnu atbilst vienlaicīgi 15 kg superfosfāta, 20 kg kālij-sāls un 100 kg kaļķošanai lietojamo dolomitmiltu un satur visus mikroelementus. Parēķināsim, cik tie maksā pašreizējās cenās, pie tam mājās uz vietas bez transportēšanas izdevumiem. Savāksim arī tos pelnus, kas paliek ugunsgrūdu vietās, kur dārzos, parkos un mežos dedzina zarus. Bez tam atcerēsīmies, ka otrā pasaules kara laikā koka pelnus izmantoja veļas mazgāšanai. Ar tiem var labi nomazgāt arī ar degvielu un eļļām nosmērētas rokas, bet tas jau ir cits temats.

Lai apstādītu hektāru, vajag ap 4 tonnām sēklas kartupeļu bumbuļu. Parēķiniet, cik tas izmaksā, ja jāpērk! Kartupeļu laukā jābūt noteiktai augu biežībai, tāpēc noteicošais ir sēklas bumbuļu skaits, nevis svars. Labi iemēlotās augsnēs sēklas bumbuļiem nav jābūt lielākiem par 40-60 gramiem, jo tajos pietiek augu barības vielu uzkrājuma līdz tam laikam, kad kartupeļi visu sāk uzņemt no augsnes. Otrā pasaules kara laikā un pēckara periodā sēklai izmantoja pat pabiezas kartupeļu mizas.

Tātad — ko darīt, ja bumbuļi ir lieli? Vai tos veselus mest vagās vai kā citādi rīkoties?

Kas kartupeļus pārnes no veikala vai tirgus, nomizo, izvāra un apēd, var arī nezināt, kas notiek, ja šo pašu kartupeli iestāda vagā. Lai sāktu pats audzēt, ir jāzina, ka bumbulim abi gali ir botāniski atšķirīgi. Vienā galā, tā sauktajā virsotnītē, ir ļoti daudz «acis», kas sāk dīgt, kad izbeidzas ziemas miera periods un tuvojas pavasaris. Sevišķi intensīvi tas notiek, ja pagrabā ir kaut mazliet siltāks, nekā tas nepieciešams pārtikas kartupeļu uzglabāšanai miera stāvoklī līdz jaunajai ražai. Bumbuļiem gar sāniem arī ir «acis», bet snaudošā stāvoklī, un tās priekšroku dīgšanai dod virsotnītēs novietotajām. Bumbuļa apakšējā galā «acis» praktiski nav, bet tur ir piestiprinājuma vieta, ar ko bumbuļi bija saistīti ar mātesaugu pirms novākšanas.

Ja kartupeļu sēklas bumbuļi ir vidēja lieluma vai sīkāki un nav izšķērdīgi tos veselus mest vagā, tad iepriekšteikto var arī nezināt. Ja turpretī sēklas kartupeļi ir lieli un zeme ir samērā auglīga, tad pašreizējā taupības periodā būtu nodarīta liela skāde savam naudas maciņam, ja tik izšķērdīgi rīkotos. Tātad — jāņem ass nazis, jānoskata, kurā galā bumbulim ir virsotnīte, un jāpārgriež vai nu divās vai trijās stādāmajās daļās, ja bumbuļi ir sevišķi lieli. Obligāti katrai pusītei vai trešdaļai pietiekoši vienlīdzīgi jābūt «acim», lai būtu pietiekami daudz dīgstu un veidotu spēcīgs lakstu krūms nākošajam kartupeļu augam. Tā kā lielie bumbuļi mēdz būt arī sarežģītas formas, tiem iespējami arī sānos izciņņi ar izteikti daudzām «acīm», kas pēc nogriešanas var dot daudz asnu. Otrs sēklas taupīšanas paņēmieni ir tāds, ka noteikta lieluma virsotnīti nogriež sēklai, bet bumbuļa apakšgalu izmanto pārtikai.

Lielo bumbuļu griešanu stādīšanai vairākās daļās parasti izdara pavasarī pirms stādīšanas. Ja stādīšanai izmanto tikai virsotnītes, bet pārējo bumbuļa daļu «stāda» virtuves katlā, tad to griešana notiek arī ziemā vai tikai uz pavasara pusi. Stādīšanai nogrieztajām virsotnītēm jānogādā labi uzglabāšanas apstākļi, lai tās nesazūtu, nesapūtu un citādi nekļūtu nederīgas stādīšanai. Pagrabā ir jābūt optimālai temperatūrai ap plus 4 grādiem C, un iespējams, ka virsotnītes vislabāk saglabāsies kastēs starp mitrām smiltīm. Kartupeļu šķirņiem, kuru bumbuļiem ir daudz «acis», lielos bumbuļus vienkāršāk ir stādīt grieztus, lai nav jāuzglabā virsotnītes.

V. Osmanis

Latvijas Zemkopības institūts

◆ No Zviedrijas burtnīcas

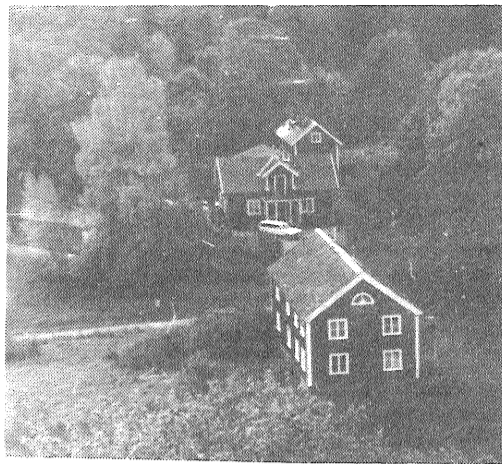
TJĒRSTĀDES
BAZNĪCAS
NOSLĒPUMS

Onnobra gāgā kalnā paveras plāss skats uz ielejām, kur dienvidos un dienvidrietumos paceļas baznīcu smailie torņi. Viena bija patālāk pie kāda ezera, otra — pavisam tuvu: tai garām braucām uz šejieni. Ingegerdas kundze saprata, ko ciemiņš vēlas — atnesa skaistu grāmatu, kurā bija baznīcu zīmējumi un nelieli tekstiņi pie katra. Tas man atgādināja par paša īpašumā esošo grāmatiņu sakarā ar katoļticības ieviešanas Latvijā 800 gadu atceri, bet tā jau bija ar mašīnu rakstīta un nespeciālista roku zīmētu ilustrāciju grāmata par katoļu dievnamiem. Ja varētu tikt pie šāda izdevuma!

— Vai tā ir Tjērstāde? — salīdzinājais ar grāmatas zīmējumiem, pajautāja.

— Jā, — atbildēja namamāte. — Turp mēs drīz aizbrauksim.

Katra baznīca glabā kādu noslēpumu. Ko

atklās Tjērstāde?

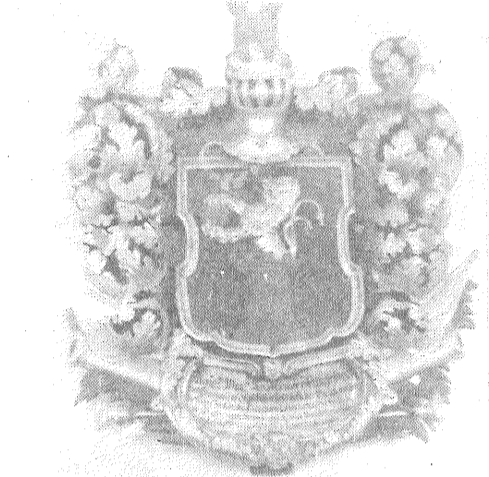
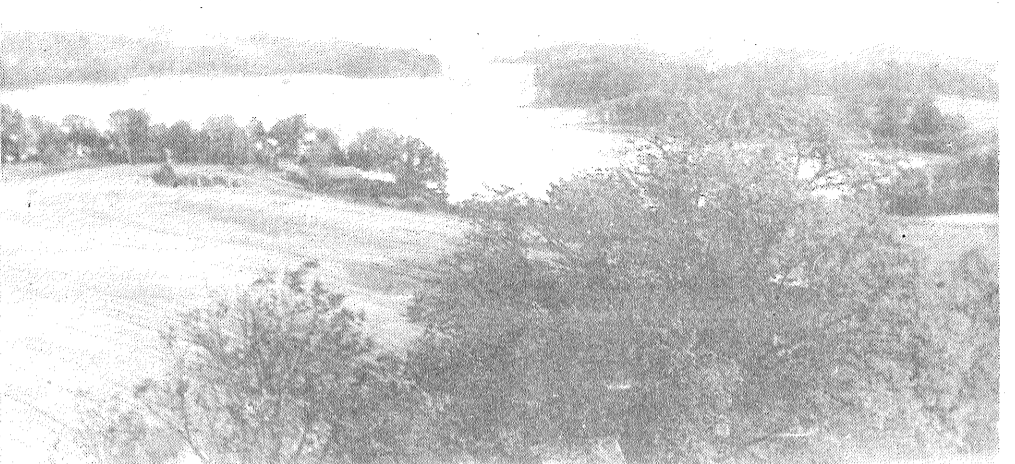
Izrādījās, ka namamāte ir savas draudzes padomes locekle. Zviedrijā tikai dažas draudzes apvieno katoļticīgos, visur ir luterāņi.

Mūsu saimniece pa tālruni bija jau brīdinājusi, kad un kas ierodas, tālab pie baznīcas vārtiem laipni sagaidīja tās pārvaldnieks Lennarts Anderssons. Viņa dzīvesbiedre strādāja turpat netālu kapsētas uzkopšanā. Draudzes kapi atrodas pie katras baznīcas, tas ir rūpīgi kopts uzkalniņš ar obeliskiem, kuros iekalti aizgājēju vārdi, uz koptāmiem daudz ziedu bija arī vēl rudenī, īpaši krūmveidīgie stādījumi skaisti apcirpti. Te auga tikai dažī koki. Tā tas bija arī pie citām baznīcām.

Lennarts Anderssons mazliet prāta vācīki, un mums bija vieglāk saprasties. Uz Stokholmas trolejbusu satiksmes shēmas, kura man pagādījās pie rokas, viņš uzrakstīja: baznīca celta 1100. gadā, bet centrālā altāra glezņa, kurā attēlota Jēzus Kristus lūgšana Getsemanes dārzā pirms viņa piekalšanas krustā, stāv te kopš 1600. gada. Vēl te bija tajā pašā gadā celta kancele ar svēto figūrām, sens vapenis (ģerbonis). Šānu piebūvē atradās mācītāja ģerbtuve ar dažiem talāriem — attiecīgiem svētkiem un mirušo izvadišanas gadījumiem, milzīga bibele ar metāla apkalumiem un liels zelta trauks, ko lieto jaunpiezimušo kristīšanai. Kora telpās virs ieejas stāv ērģeles, kas pavadā dievkalpojumus kopš 1805. gada. Salīdzinot ar mūsu dievnamiem, šī gandrīz deviņus gadsimtus vecā celtne bija pārāk vienkārša.

Daudz interesantu pārsteigumu mūs sagaidīja baznīcas tornī. Tajā darbojas liels pulkstenis, kuram vecie ciparu rādītāji pāris metru garumā noņemti un novietoti torņa

telpās ierīkotajā muzejā, bet laiku rāda modernāki. Šis muzejs nav arī pieblīvets ar vecām mantām, bet arī tie nedaudzī priekšmeti, kas te bija, kopā ar zvanu darināšanas ierīcēm un senu krāsni oblašu

cepšanai smagās čuguna formās, radija neizdzēšamu sirmas un milzīgi tālas senatnes noskaņojumu, kā tad cilvēki strādājuši, mācījušies, kā ārstētas kaites.

Pārvaldnieks mūs vedināja vēl augstāk, uz skatu laukumu apkārt tornītim, kas izbūvēts virs jumta ar pulksteņa ciparnīcām un visām debess pusēm, smaidīdams, vai negribot redzēt Zviedriju no augšas. Itin veikli, neskatoties uz savu gadu nastu, pa šaurajām un stāvajām kāpnēm līdz kāpa arī saimniece — Ingegerdas Mensones kundze. Te valdīja spēcīgs vējš, un uz visām malām atklājās tālas ainavas.

Kad atkal bijām uz zemes, pagājušies gar vietojo ļaužu mūžīgās atdusas rindu malu laiks bija doties prom. Un mūsu pavadonis, šis baznīcas saimniece, pasniedza pārsteiguma balvu — septiņus simtus gramu lielu medus burciņu ar etiķeti Zviedrijas nacionālajā krāsā: zilu kā šīs zemes debesis vasarā un tās karogs līniju pāri dzeltenajai vaska krāsai — tādā ir karogā ieaustais krusts. Medus un debesu krāsās ir zviedru dvēseles, debesu un medus vai rudenī piebriedušu lauku krāsās ir šī zeme, koši zaļos lauku un bezsilos ezeru spoguļu toņos.

vns kurām starus lej smaržīgā medus krāsas saule, kura savu staru spozmi tad arī atstāj druvās. «Svensk Honung» debesu zilā krāsā rakstīts uz šī garduma un deklarācijā teikts, ka tas ir no dabīgiem produktiem, turpat lasāma arī paša medus vācēja un apstrādātāja adrese: Lennarts Anderssons, Hagkullena Rimforsā un tālruņa numurs.

Vēlāk tādas burciņas varēja redzēt veikalos, tātad vienkāršajam un laipnajam baznīcas saimniecekam ir vesela bišu drava un sava firma. Piemiņai viņam tik vien varēju pasniegt, kā dažus krievu metāla rubļus ar Lenina attēliem — suvenīrus.

Kamēr dzīvojām Onnobra gāgā vai arī devāmies izbraucienos, allaž laipni sveicināja Tjērstādes baznīcas baltais tornis. Tas nu bija kļuvis pazīstams, atklājis savu noslēpumu ne tikai kā vietojo ļaužu pulcēšanās vieta lūgt Dievu, bet arī kā viņu senās pagātnes atskatu un daudz paaudžu mūžīgās atdusas vietas sargu.

Antons Rancāns

Attēlos: Lennarts Anderssons sagaida ciemiņus; vapenis un kristāmais trauks; ainava no baznīcas torņa.

Autora foto

◆ Viedoklis

Par vides aizsardzību un veidošanu

Jau labu laiku jūtam diskomforta apstākļi, cenās un naudas grūtības, apkārt virmo savāda spriedze. Varam šīs izjūtas norakstīt uz pavasara ietekmi, varam teikt, ka mainās dzīves pamati, un droši vien pareizi būs abi pieņēmumi. Mēs kaut ko gaidām, mēģinām sākt haotisku darbību vai arī otrādi — ieslīgstam apātijā, vairumā gadījumu pat nesaprotam, kas notiek republikā un mūs ietverošajā vidē. Lai neaizrautos ar pārlieku liriku, padomāsim par tiem procesiem, kuri pašlaik norit apkārtējā vidē šī jēdziena plašākā nozīmē. Un sāksim ar dažiem sīkiem notikumiem, kuri vispārinātā veidā raksturo attieksmi pret vidi.

Gads iesākās mierīgi, bet jau februāra vidū šī idille tika izjukta. Līvānos notika muļķīgs gadījums. Kuri ir vainīgie, tas nav būtiski. Viens priekšnieks pateica otram, lai atbrīvo tilpumu, tad šis otrs priekšnieks iedeva parastam strādniekam kaudzīti naudiņas, un šis strādnieks pēma un apmēram 3 tonnas lateksa mēģināja izlaist kanalizācijā. Tas īsti ļoti neizdevās, un daļa lateksa pa tuvējo meliorācijas grāvi sāka tecēt uz Iesalnieku ezeru. Paldies citiem priekšniekiem, un šis izlējums tika lokalizēts tuvējā purvīnā. (Izziņai: lateks ir sīrولا un bādatēna emulsija ūdenī, maztoksiska viela; dabīgie lateksi ir hevejas koka sula, no kuras iegūst kaučuku.) Rezultāts — kā vienmēr — zaudējumi, pavāles, soda naudas un samaitāti nervi.

Otrs gadījums vēl banālāks. Vienā saimniecībā tur, kur nevajag, nolikta mucīņa ar lizolu A — vielu, kuru izmanto dezinficēšanai, tās sastāvā ietilpst gan fenols, gan krezols, kuri ir ļoti toksiskas vielas. Ap mucīņu spēlējās bērni, un, protams, lai būtu interesantāk, viņi aizveļ to tālāk, izlej lizolu uz zemes un iemet mucu tuvējā upītē, lai nesmid. Tas nekā, ka tā ietek Ciriša ezerā, kurš ir viens no tīrākajiem rajonā. Tomēr tas nav galvenais. Mani visvairāk šajos gadījumos baida attieksme pret dabu un vidi.

Parādās vēl neredzēta vienaldzība pret dabu no cilvēku puses. Pirmajā gadījumā, pamērot to naudas kaudzīti, strādniekam vienalga, kur paliks lateks, vai viņš pareizi dara vai nē. ("Viss vienalga man...") Otrajā gadījumā lizols smako tā, ka grūti pāiet garām, bet kolhoza priekšnieks, pagasta vecākais un citi cilvēki staigā, mašīnas brauc un — totāls miers.

Kad sāku strādāt komitejā, bija tāds gadījums. Gāju šo to nokārtot par telefona maksām, un gadījās apmēram šāda saruna: «Kur skatās vides aizsardzība? Kāpēc pie rajona izpildkomitejas laukumā, kur bija «ļepineklis», atļāva nocirst visas liepas, atļāva to betonēt? Mēs pašas raudzījāmies pa logu, un mums bija drausmīgi žēl...» Piecelties un aiziet, pateikt, ka tā dzīvot nevar — kur nu!

Labi, pieņemsim, «tie bija tādi laiki», tagad tā vairs nav. Uzdrošinās apgalvot pretējo. Pedējā pusgadā kaut kur rok, cērt kokus (arī ozolus), iegūst granti, bet mēs neko nedarām, labākajā gadījumā saucam palīga inspektoru. Protams, ja iespējams, aizbraucam uz turieni, bet no racejiem (cirtējiem) ne vēsts, tie aizbraukuši. Apkopojot šīs norises, tās vispārinot, varam prognozēt vienaldzības laiku. Šī vienaldzība ir gadu desmitiem veidota un auklēta, tā kļuvusi par neatņemamu dzīves sastāvdaļu. Pat rajona valdi nevarēja normāli ievēlēt šī paša iemesla dēļ, jo nebija cilvēku, kuri paši vēlētos strādāt. Mūsu kopīgā «pēdējā ciņa» pret vienaldzību var būt bezjēdzīga, jo tā ir mūsos, daļa no mūsu pasaules. Tātad — vienaldzība un vides aizsardzība. Latgales daba visā savā pastāvēšanas laikā neizjuta šādu presingu.

Aplūkosit vēl vienu tendenci, kura dota mantojumā no aizgājušajiem laikiem. Tā darbojas šādi: cilvēks vai arī organizācija sāk būvēt, projektēt un veidot, bet apzināti pārkāpj saskaņošanas vajadzību vai arī tiek «atklāti», kad ieguldīts maksimāli daudz līdzekļu un darbaspēka. Pamatdoma ir šāda: izdarīsim, un

gan jau inspektors iežēlosies, atļaus turpināt. Inspektors tiek nostādīts muļķīgā situācijā: var parādīt principālītāti, uzlikt sodu, bet pārkāpums ir niecīgs, var piekrist izdarītajam, jo likums nav pārkāpts, tikai to darbiņu varēja izdarīt citādi, labāk videi un sabiedrībai. Ja inspektors ir principiāls, tad sāk apvainot, ka nesaprotam pašreizējo politiku, esam sliktāki par «krieviem», un vispār — zemniekiem ir jāpalīdz.

Līdzīgu tendenci varējām saskatīt bijušās PSRS politikā, kad uzsāka kāda milzīga projekta realizāciju, kuram nebija korekta ekoloģiskās un ekonomiskās ekspertīzes slēdziena. Darīja tā: pirms celtniecības uzsākšanas ieguldīja maksimāli daudz līdzekļu un materiālu, lai vēlāk, kad sabiedrība «pamodīsies», teiktu: «Nu jā, nu jā, bet redziet, cik daudz ieguldīts, un ir tautas mantu tā nevar mēlāties, tāpēc vajag mūs pažēlot un to projektu turpināt».

Apkopojot teikto, redzam nelāgu tendenci — domāšanas veida turpināšanos. Pēc tautas atmodas, dziesmotās revolūcijas, vienalga, kā to sauc, turpina realizēties tipisks sociālistiskās domāšanas un rīcības veids.

Vēl viena atkāpe par sociālismu, gandrīz anekdotisks gadījums, kuru daudzi pat nepamanīja. Vienā no šī gada rajona padomes sesijām deputāti strīdējās par naudas dalīšanu un sadalīja divās daļās — Līvānu un Preiļu. Līvānieši ceļ un saka: «Nevaram dzīvot kā sociālisti un visu naudu atdot centram, t.i. — Preiļiem, labāk sadalīsim kaudzīti līdzīgi,» aizmirstot, ka otrs sociālisma princips nosaka to, ka visiem jāiedala vienlīdzīgi... Jāizdara fundamentāls secinājums — sociālistiskās idejas ir nemirstīgas.

Otra vēl fundamentālāka atziņa, ka jebkurš lēmums, domāšanas stils un sociālie principi atspoguļojas apkārtējā vidē. Ja kāds tam netic, lai palūkojas ārā pa logu. Nevajag profesionālu skatītienu — apkārtējo vidi un ainavu veidojam

mēs paši, mūsu intelekts, mūsu vēl arvien sociālistiskā pieeja problēmu risināšanai. Ja kāds domā citādi, tad apkārtējā vidē un kultūrainavā šīs izmaiņas ieraudzīs nākošā paaudze — tāda ir vides specifika.

Vai varam iejaukties sociālistiskās idejas vadītajos domāšanas procesos, mazināt šīs negatīvās paradīgas tendences? Kādi lēmumi jāpieņem, lai konstruētu vidi un veidotu kultūrainavu?

Iesākumam par termiņiem. Kādu pusgadu, gadu atpakaļ presē ļoti populārs bija jēdziens «ekoloģija», to lietoja visur. Arī deputāti un kandidāti to pieminēja katra teikuma beigās, līdzīgi kā to dara mazāk kulturāli cilvēki, kad pietrūkst vārdu, lai izteiktu kādu ļoti iedvesmojošu domu. Tā notika šī jēdziena profanācija. Dabas draugi pārgāja uz retāk lietotiem termiņiem — vide, kultūrvide, vidrūpe, tos papildinot ar obligāto daļu — aizsardzība. Organizatoriskais nosaukums «Cosvodinspekcija» transformējās par «Dabas aizsardzības komiteju», tad — par «Vides aizsardzības komiteju». Tendence viegli izsekojama, jo ļoti gribējās atbrīvoties no presē nodrāztiem termiņiem. Tās rezultātā nosaukums, forma mainījās, bet saturs palika vecais, notika elementāra vārda maiņa, maksimāli saglabājot veco sistēmu, domāšanas stilu, kuram piemīt sekojoša funkcija — kontrole un birokrātija.

Tieši šis moments arī atspoguļojas kultūrainavā un vidē. Inspektors var kontrolēt vidē noritošos procesus, nepārtraukti pieprasīt izziņas, datus, producēt hevianam nevajadzīgus papīra kalnus, analizēt materiālus, bet nevar un nemāk vidi veidot. Ja konstruēšana ir neiespējama, tad reālas vides aizsardzības nebūs, jo kontroliera, aktu un protokolu sastādītāja, prokurora funkcija ir pietiekama, lai saglabātu pašreizējo statusu nemainīgu. Protams, dažreiz ar to pietiek, sevišķi tad, ja saglabājam, ➡

Dzīvē kā anekdotē

Ar sivēnu putru pret laupītāju

Agrā rītā cūku novietnē Lauskos (Vecvārķava) ierodas kāda smagi paguraina dāma, sagrābj no aizgaldā sivēnu un stiep prom. To pamana cūkkopēja:

— Kur nesīs? Liec nost!
— Man patīk, gribu ņemt! Tāds melliņš, smukiņš, — šī nosaka un tik nes uz durvju pusi.
— Liec nost! — cūkkopēja uzstāj kategoriskāk.

Laupītāja neliekas traucēties.
— Liec, ka tev saka, citādi apliešu ar sivēnu putru! — cūkkopēja piedraud un tver rokā tuvumā esošo spaini.

No tāda ieroča laupītāja tomēr nobīstas un steigšam cūku novietni atstāj bez sivēna.

Čigānu baro «vilks»

Vienreiz Vecvārķavas pagastā kāds zemnieks atrod saposītu jēru. Tūlīt klāt čigāns ar suni: «Saimniek, vai tad raksi zemē — atdod man!» Kas tad saimniekam — atdevis arī. Pēc kāda laika atkal tāds pat gadījums. tad vēl. Vai taks, ko tie vilki vienam pašam uzbrukuši. Sāk ganampulku sargāt. Te redz — tuvojas čigāns ar suni. Suns tūlīt uzklūp jēram un saplōsa, bet čigāns nu sauks saimnieku un rādīs «vilka» posta darbu. Bet nekā, saimnieks nu zinājis, kas par lietu. No tā laika jēri vairs netikuši plēsti.

Kandžas tecinātāji ekonomiskās sprukās

Plaukstot un zēlot zagšanai un laupīšanai, jau labu laiku, lai izvairītos no aptūrišanas, siera rūpnīcas kvartālā A.Upiša ielas nama pagrabā durvis tiek turētās aizslēgtas. Un tomēr tas nebija traucējis kādam no pieliekamajiem uzlauzt durvis, no plaukstiņiem aiznest pērnā gada ievāriņu burkas. Ierodas saimnieks, skatās — tukšs. Un smagi nopūšas:

— Redz pie kā noved nepārdomāta cenu paaugstināšana cukuram un citiem produktiem, kuros ir šī baltā viela — sprukās ir mūsu mājas kandžas tecinātāji! Un varbūt dzērāji pakļauti dzīvības briesmām, jo taču zināms, ka vecos ievārijumos rodas indīgas vielas. Vēl kāds nomīrs, uz manas sirdsapziņas būs grēks, ka šīs burkas neizmetu agrāk...

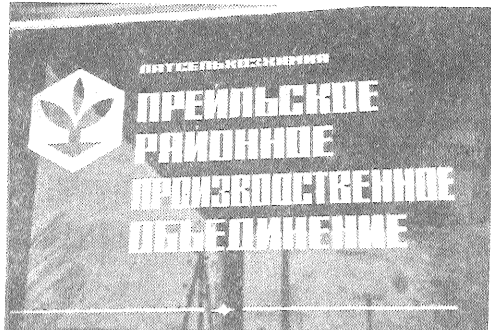
— Neuztraucies! — uzmundriņa kaimiņiene.
— Kandžas dzērāju iekšās panes vēl ne to.

Ko pārdomāsim pēc tam?

Daugavpili kādā veikālā pie plaukta ar precēm skaitstos iepakojumos uzlikts uzraksts: «Rasprodaža gumānitarņoj pomoščī» — ("Humānās palīdzības izpārdošana"). Drūzmējas bariņš jauzu, pētīdami visai «sāļītās» cenas, bet pirkst nesteidzās. Dzirdamas valodas:

— Tagad jau arī žēlsirdība pārņēma?
— Ja paši nestrādāsim, tad drīz tikai to vien varēs pārdot.
— Viss pie mums vēl po-sovecki: preces — ārzemju, cenas — vietējas.
— Bet vai ir humāni ar humānās palīdzības precēm tirgoties bodē?
— Loti! Vai mūsējais nabags, kas neko šķū nav redzējis, zinās, ko ar to darīt? Lai palīdzība vispirms tiek jaunbūvētajiem, bet, ja nevari nopirkt, pietiek ar prieku par citu veiksmēm.

Saklausīja A.Mežmalis

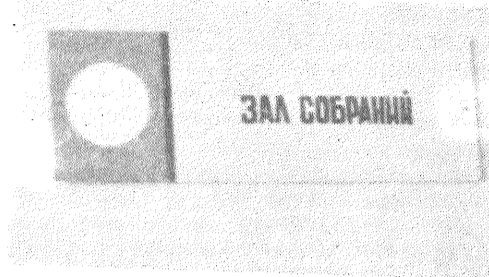

Ar šodienu

stājas spēkā Latvijas Republikas valodu likums. Negaidīts tas nemaz nav. Pietiekami ilgs laika posms ir pagājis kopš likumprojekta parādīšanās masu informācijas līdzekļos. Sākumā tas pat izsauca zināmu ažiotažu. Tika pārspriests gan darba kolektīvos, gan sabiedriskās vietās, gan ģimenes lokā. Vieni no tā izdarīja secinājumus un rīkojās, otri... Dauzvīdēt radās latviešu valodas kursi. Bet laikam ejot, tas viss tika paklāts pašlūgšanai. Netika veikti arī konkrēti soļi no valdības puses. Līdz pat pēdējam laikam mūsu pašvaldībām bija piejams tikai pats likumprojekts, bez kādām konkrētām darba izstrādēm un ieteikumiem.

Un tāpat — ar šodienu mūsu spriedzi pavairo jaunais «vecais» valodu likums. Un tas stājas līdzās mūsu bažām par nēcīgajiem iztikas līdzekļiem, par augošos bezdarbu. Un tomēr der ielūkoties nesen izdarītajos labojumos valodas likumā.

Krievu bērnu vecākiem nav jāsaūtraucas, ka viņiem jāmaksā par savu atvašu audzināšanu. Visas Latvijā esošās skolas saņem un saņems valsts subsīdijas. Likums neparedz arī vardarbīgu pāreju uz latviešu valodu kā apmācības valodu krievu skolās. Šis labojums valodu likumā ieviests galveno-

kārt tāpēc, lai visdrīzākajā laikā labotu situāciju Latgalē, kur 14 pagastos trūkst latviešu skolu un latviešu bērni līdz šim bija spiesti mācīties krievu valodā. Tagad valsts garantē viņiem izglītību latviešu valodā. Taču valsts vairs neuzņemas atvērt jaunas krievu skolas tur, kur šādu skolu nav bijis.

Ikdienas saskarsmē mums būs jāpierod pie uzrakstiem un kriptogrammām valsts valodā. Tādēļ arī ražošanas apvienībai «Ražība» būs jānomaina uzraksti (fotografēts 27. aprīlī) līdzīgi daudzām citām to vēl nepaguvušām iestādēm un uzņēmumiem. Arī daudzo mašīnu īpašniekiem, piemēram, ūgunsdzēsējiem nāksies pārkrāsot uzrakstus.

Dzīvojot Latvijas Republikā, lietosim valsts valodu, kā tas ir ierasts citās zemēs.
Voldemārs Romanovskis

Jāna Silicka foto

Sovasar grandiozākie svētki — «Sudmalīņas»

Grandiozākais šīsvasaras tautas mākslas sarīkojums būs starptautiskais folkloras deju festivāls «Sudmalīņas». Tas notiks no 6. līdz 12. jūlijam. Tā žurnālistiem Kultūras ministrijā paziņoja festivāla rīcības komitejas priekšsēdētāja vietnieks Jānis Kurpnieks.

Atšķirībā no tradicionālajiem deju svētkiem festivālā būtiskākais — katra indivi-

duālā izpratne tautas dejas skatuviskā interpretācijā. Tālab galvenokārt iecerēti koncerti zālēs: Rīgas Sporta pili, Kongresu namā un Dzintaru koncertzālē. Paralēli — Latvijas un ārvalstu deju kopriekšnesumi Vērmanģārzā, Arkādijā, Grīziņkalnā un citos Rīgas parkos. Mazajā gildē trīs vakarus darbosies latviešu deju klubs. Ogres estrādē paredzēts noslēguma koncerts.

Tautas deju varēs vērot reģionālajos festivālos Talsos, Rēzeknē, Alūksnē, Jelgavā, Balvos, Valmierā un vēl citviet.

Kā pastāstīja festivāla sarīkojumu komercdirektors Viesturs Tīle, tapšana atkarīga no labdaru devības. Lai nebūtu jāatsakās no festivāla vispār, «Sudmalīņas» pagaidām nolemts daļēji nerealizēt pārlieku dārgā mākslinieciskā ietēra iecerī.

konservējam mūsu domāšanas sociālistisko stīlu. Tad arī nākošā paaudze ieraudzīs tādu pašu «kultūrainavu», kāda ir pašreiz, ja vispār ko ieraudzīs.

Kas jādara, lai vides aizsardzība būtu reāla? Atbilde ir vienoziņīga: jāmacās vidi veidot, to vadīt, nepieciešams saprast tās norises, radīt jaunu pasauli, veidot dialogu starp vidi un cilvēku, domāt savādāk un rīkoties dabiski, loģiski. Jā, teorētiski izklausās brīnišķīgi, bet praktiski?

Atbildot uz šo jautājumu, aplūkosim ekonomiku kā vidi veidojošu elementu. Neiedziļinoties sīkumos, ekonomika sastāv no divām daļām — rūpniecības un lauksaimniecības. Šīs divas daļas nepieciešams novietot pasaules darba dalījuma sistēmā tā, lai maksimāli labvēlīgi šīs daļas apspīdētu pārticības un investīciju saulīte. Vienkārti sakot, mums vajag saprast, ar ko mēs varam nopelnīt naudu. Rūpniecībā neiejausimies, jo Latgale pārsvērā ir zemnieku un amatnieku zeme. Kāda ir lauksaimniecības īpatnība?

Domāju, to sapratām jau februārī un martā: valdība pacēla (atbrīvoja?) cenas un aizliedza izvest pārtikas preces, rezultāts — it kā badā nemirstam, un neviens cits tāds arī nepērk. Dzīvojam relatīvā produktu pārticībā. Siera rūpnīca žēlojas, ka nav sieru kur likt, tas pārkāp dārgs. Lauksaimnieki no otruš pusēs bridina par lejupslīdi, govju ganāmpulka samazināšanos, sēklkopības sistēmas sabrukumu un citām briesmām. Kāda morāle? Lauksaimniecība ir dinamiska un reizē arī nozare, kura prasa ilglaicīgu darbu ieguldījumu. Tā savieno dinamiku, straujumu ar stagnācijas mierīgumu. Tā spēj četrus mēnešu laikā nodrošināt republiku ar relatīvu produkcijas pārpilnību un reizē pārāda, ka produktu eksporttirgus ir ierobežots. Tādā nepieciešams izstrādāt ilglaicīgu lauksaimniecības attīstības koncepciju jeb konversācijas programmu.

Ekonomikas daļa, kurā ir fantastiski pieaugusi produkcijas pašizmaksa, ir palikusi bez alternatīvas attīstības programmas. Katrs lauksaimniecības reģions prasa savu konkrētu pieeju. Kāds sakars lauksaimniecībai ar vides aizsardzību? Visticamākais, jo abas dzīves sfēras darbo-

jas vienā telpā, ar vieniem un tiem pašiem vides elementiem. Vides veidošana, estētiski skaistas kultūrainavas kultivēšana var radīt lauksaimniecībai nepieciešamo alternatīvo saimniecisko modeli, it sevišķi Latgalei, kur dabas vides elementi rada dabīgos priekšnoteikumus.

Pasaules darba dalījuma sistēmā kultūrainavas veidošana, estētiski augstvērtīgu un ekoloģiski sabalansētu agrocezošu izmantošana un lauku tūrisms ir brīvie biznesa veidi. Pieprasījums pēc šādas produkcijas pieaug, piedāvājums ir ārkārtīgi zems, bet pieprasījums un piedāvājums un piedāvājuma starpība nosaka cenu, monopolizētas ražošanas gadījumā cena un ienākums ir neierobežoti liels. Tā ir ekonomikas ābece.

Apvienojot iepriekšminētās domas, veidojas šāda loģiska shēma. Vides veidošana un vadišana — lauksaimniecības konversija — jauna dzīves kvalitāte — Latgales kā savdabīga kultūrvēstures vides saimniecības struktūra. Pieņemot šo shēmu, pirmais nepieciešamais praktiskais solis ir Latgales vides aizsardzības sistēmas izveidošana un Latgales lauku attīstības konversijas koncepcija. Ja gribam izveidot reģionālu kultūrvēstures vides saimniecības sistēmu, kategoriski jāmaina domāšanas stils, atsakoties no vienaldzības un citiem socdomāšanas atribūtiem. Mainot domāšanas un lēmumu pieņemšanas veidu, tiek konstruēta Latgales kultūrainava. To var izdarīt sekojoši:

1. Latgales reģioniem jāvienojas par lauksaimnieciskās politikas izmaiņām, izstrādājot vienotu Latgales nacionālās vides aizsardzības un attīstības koncepciju;
 2. LR Ministru Padomei jāpieņem lēmums par perspektīvajai Latgales nacionālās vides aizsardzības sistēmai nepieciešamo teritoriju rezervēšanu;
 3. LR Vides aizsardzības komitejas speciālistiem jāizstrādā notikums par rezervējamo teritoriju statusu un pagaidu izmantošanas režīmu.
- Vides aizsardzības sistēma ir teritoriāla vienība, kurai piemīt dabiskas potences vides atjaunošanas un lauksaimniecības konversijas jeb netradicionālu zemes izmantošanas veidu attīstības procesā. Tikai nevajag ar to saprast ķenguru audzēšanu tajās platībās, kur tagad ganās

govis. Latgale nekad nebūs Latvijas maizes klēts. Latgale pārāk atšķiras no Latvijas. Mūsu novadam ir sava specifika, kurai jāatspoguļojas Latgales nacionālās vides aizsardzības sistēmā. Ja neticat, paņemiet Latvijas Republikas karti, kur pat neuzmanīgi lūkotājs ieraudzīs, ka Latgales pusē aplīši (apdzīvotu vietu) blīvums ir lielāks nekā Latvijā, bet tā nav vienīgā īpatnība.

Kāpēc nepieciešama teritorijas rezervēšana? Atbilde ir saprotama, ja izlasām visu iepriekš rakstīto. Ar teritoriju rezervēšanu varam iedragāt sociālismam raksturīgo darbības veidu, kad ieguldām maksimāli daudz līdzekļu kādā projektā (t.i. pašreizējā lauksaimniecībā) un tad saucam: «Tautas manta! Tā iet bojā, un mums visiem beigas!» Teritorijas rezervēšana ierobežo nepamatotu investīciju ieguldīšanu minētajās teritorijās, nodrošinot lauku attīstības konversijas iespējas un maksimāli saglabājot dabas vidi.

Maza atkāpe par nesen dzirdēto. Latvijā bija ieradusies Rietumeiropas speciālisti agroainavu veidošanā. Viens viņu novēlējums Latvijai — maksimāli saglabāt dabisko ainavu, sīkdispero apaugumu. Eiropā ieviešot privātipašumu, katrs zemes saimnieks dara, ko grib, un tagad atjaunot lauku ainavu ir ļoti grūti, jo koks neaug kā zāle. Pagaidām mums ir dota iespēja mācīties no Rietumu kļūdām.

Vēl viena atkāpe. Kad Vācija apvienojās, tās austrumu pusē vienā papēdienā tika nodibināti seši nacionālie parki. Padomāsim, kāpēc tā izdarīja praktiskie vācieši?

Prieku reģionā veidojamā Aglonas Dabas parka un Kategrādes ezeru lieguma nogabali ir pieredzīgi Latgales nacionālās vides aizsardzības sistēmā. Izdalot papildus dabas kompleksus arī Krāslavas reģiona teritorijā, veidojas zemāka ranga veselums — Dienvidlatgales aizsargājamo ainavu apgabals. Šajos nosaukumos parādās jēdziens «aizsardzība» vai «liegums», tādējādi paredzot zināmus darbības ierobežojumus. Konkrētais cilvēks, kurš dzīvo šajā teritorijā, uztver jebkuru aizsardzības pasākumu kā savu tiesību ierobežojumu un nonāk konfliktsituācijā ar vides aizsardzības darbinieku. Teicu un Krustkalnu rezervātu konflikts ir lieliska ilustrācija abpusējam sociālistiskam domāšanas stilam. Vides aizsardzības komiteja uzskata, ka tai

ir pirmtiesības rīkoties kā resoram, jeb — dabas vārdā darām, ko gribam. Vietēji pagasti un zemnieki uzskata sevi par vienīgajiem saimniekiem, kuriem tuvāks ir savs kreklis, rīkojoties pēc devīzes «Dzīvojam šodien!».

Un tomēr. Vides aizsardzība, ja tiek realizēta vides veidošanas un vadišanas funkcija, ir aizsardzība pret nelοģiskiem cilvēka darbības veidiem. Vides aizsardzība nenozīmē dabas «konservēšanu». Vides aizsardzības speciālists un zemes saimnieks šajā gadījumā atrodas partnerattiecībās, dialoga veidā meklējot ekoloģiski un ekonomiski optimālo, loģisko attīstības variantu katram zemes gabaliņam.

Galvenais komitejas trūkums ir neprasme nodrošināt dialogu, neprasme veidot vidi, jo zemes saimnieks arī ir vides elements, un vide veidojas kopdarbības rezultātā. Zemes izmantotāju principiāla kļūda ir nespēja domāt alternatīvi, apslēpta alkatība un vienaldzība pret visus ietverošo vidi. Ja ar vides aizsardzību saprotam vides veidošanu un vadišanu, nonāsim konfliktsituācijā ar Vides aizsardzības komiteju. Paradoxāli, bet fakts, jo minētā komiteja, tās darbinieki (arī citas oficiālas valsts struktūras) nodarbojas ar kontroli un informācijas apkopošanu. Vides veidošana paredz investīciju un citu ienākumu sadales procesu, savādāku valsts aizsardzības politiku, un arī šeit ir ierobežojumi. Respektīvi, VAK un vides veidošana kā viens no lauku attīstības konversijas veidiem atradīsies (jau atrodas?) konflikta stāvoklī.

Šāds reāls situācijas vērtējums objektīvi apgrūtina jaunu vides aizsardzības objektu veidošanu. Tomēr laika limits ir vēl gads, varbūt ilgāk, līdz zemes privatizācijas sākumam. Pretējā gadījumā vides veidošana kā valsts politikas sastādāja un savas «ekoloģiskās» nišas atrašana pasaules darba dalījuma sistēmā būs ļoti apgrūtināta.

Ceru, ka turpmāk būs iespējams sniegt jau konkrētu informāciju par Aglonas Dabas parku un Kategrādes ezeru liegumu.

Valērijs Stūris,
VAK inspektors

